

AVRUPA'DA YAŞAYAN HALK ŞAİRLERİMİZİN DİLİNDEN GURBET ve SONUÇLARI

Fatma Ahsen TURAN

Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, aturan@gazi.edu.tr

ÖZ

Türklerin tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren var olan sözlü şiir sanatı, asırlarca Türk milletinin duygularını ifade etmesine vesile olmuştur. Türk kültürünün köklü geleneklerinden biri olan âşıklık geleneği, Türklerin geçmişten günümüze yaşama kabiliyeti gösteren ortak bir mirasıdır. Bu mirasa sahip çıkmak için çaba harcayan insanımız onu kendisiyle beraber göç ettiği her yere taşıyarak yaşatmıştır.

1962-1974 yılları arasında Türkiye'den 800.000 işçi Avrupa'ya giderken beraberlerinde kültürlerini de götürmüşlerdir. Assmann, "Grup ve mekân bir arada sembolik bir ortak yaşam kurarlar; grup kendi mekânından ayrı düşse de bu birlikteliği yeniden üreterek yaşatır." demektedir. Böylece yeni mekânda yeni bir bellek oluşmuştur. Buradaki bellek ortak ve bir gruba aittir. Âşıklar da bu kültürel ve toplumsal belleğin icracıdır. Avrupa'da yaşayan âşıklar sadece kültürü taşıma vazifesini üstlenmemişler aynı zamanda "göçün macerası" nı da şiirlerinde dillendirmiştir. Avrupa'ya gidiş sebepleri, vatanda kalanlara özlem, hasretlik, orada yaşanan zorluklar, yeni bir mekân, yeni bir çevre, kazanılan paranın büyük bedeli, yabancılarla yapılan evlilikler, çocukların eğitimi ve en önemlisi kaybolan hayatlar hepsi onların şiirlerinde vücut bulmuştur.

Âşık şiiri, Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımızın buldukları mekâna adaptasyon sürecinde sosyal, kültürel ve eğitim hususunda karşılaştıkları zorlukların tespiti açısından da önem teşkil etmektedir. Makalemizde şiirlerden yola çıkılarak Avrupa'da yaşayan âşık şiirinde yer alan gurbet olgusu ele alınıp insanımızın yaşadığı problemler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Halk şiiri, kültürel bellek, Avrupa, göç, gurbet.

THE ABSENCE FROM HOMELAND AND ITS RESULTS IN THE LANGUAGE OF OUR MINSTRELS LIVING IN EUROPE

ABSTRACT

The oral poetry tradition that has existed ever since the moment the Turks appeared in the history has been a means of expressing the feelings of the nation. The tradition of being a minstrel, which is one of the deep-rooted traditions of Turkish culture, is a common heritage that indicates the survival skills of the Turks. Turkish people, who always tried to protect this tradition, kept it alive by taking it wherever they went. When 800.000 workers went to Europe between the years 1962 and 1974, they also carried their culture with them. Assmann states that "group and space form a common life, and if the group falls apart from its space it keeps this togetherness alive by recreating it". Thus, a new form of heritage is formed in the new space. The heritage here is common and belongs to a group. Minstrels are the performers of this cultural and social heritage. Minstrels living in Europe did not only undertake to responsibility of carrying this heritage, they also voiced "the adventure of the migration" in their poems. The reasons of the migration, missing the ones left back at hometown, the difficulties faced in the new environment, a new place to live in, the new environment, the price of the money earned, marriages with foreigners, the education of children and most importantly spoiled lives are important subject matters in their poems.

Keywords: Minstrel, oral tradition, cultural memory, Europe, migration, absence from home.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç, çağlar boyunca bazı ekonomik sıkıntılar, toplumsal ve siyasal gelişmeler, savaşlar ve coğrafi şartların elverişsizleşmesi gibi sebeplerle meydana gelmiştir. Göçün sebebi ne olursa olsun her zaman mekân değiştiren kişilerin etkilenmesi kadar göç alan toplumun da etkilenmesi tabii sonuç olarak karşımıza çıkar.

Uluslar Arası Çalışma Örgütü (GLO) 1991 yılında Türkiye'nin dört ayrı bölgesindeki köylerde uyguladığı anketlerden çıkan sonuçlara göre göçün sebeplerini üç grupta tasnif etmiştir: 1- İçinde bulunulan koşullardan hoşnut olmamak ya da işsiz bulunmak. 2- Refah- gelir farklılığı yani göç edenlerin tüketim düzeylerinin farklı olduğunu görmeleri. 3- Gelecek kuşaklara ya da genç kuşaklara daha iyi gelecek, yaşam, eğitim vs. olanakları sağlama isteği. Anketin sonuçlarına göre yukarıdaki göç sebepleri içinde işsizlik ilk sırada yer almaktadır (Köktepe, 2008:67).

Avrupa'ya Göç

Orta ve Batı Avrupa ülkeleri, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra savaşın sebep olduğu derin yaraları on yıl gibi kısa bir zamanda sarmış, 1960'larda oldukça tatmin edici bir ekonomik büyüme yakalamıştır. Savaş yıllarında kaybedilen iş gücü kaynakları, nüfus artış hızlarının düşük düzeyde olması ve yeniden büyümeyi hızlandırmak için insanlara olan ihtiyaç, bu ülkeleri ilave iş gücüne yönlendirmiştir (Çiner, 2005:73).

Anadolu'daki göç hareketi Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine iş gücü göçü şeklinde gerçekleşmiştir. Batı Avrupa'ya yönelen iş gücü göçü önce Almanya ile 1961 yılında imzalanan anlaşma ile başlamıştır. Bu anlaşmanın ardından; 1964 yılında Belçika, Avusturya ve Hollanda ile 1965 yılında Fransa, 1967 yılında İsveç ve 1968 yılında Avustralya ile benzer anlaşmalar imzalanmıştır. Federal Almanya'ya 1961 yılında resmi olarak gönderilen 700 kişi ile başlayan işçi göçü bir yıl sonra 18558 kişi olmuştur (Abadan Unat v.d., 1975: 8).

Çok hızlı olarak seyreden dış göç hareketi gidilen yerlere sadece işçilerin gitmesiyle sonuçlanmamış aynı zamanda kültürün bütün unsurları da bütün canlılığı ile bu ülkelere taşınmıştır. Bozkurt Güvenç (1994:5) törelerin, gelenek ve göreneklerin, kişilerin kimliğini belirttiğini söyleyerek Ukraynalı Yahudilerin kültürünü yansıtan damdaki kemancı müzikalindeki "Geleneklerimizden dolayı (bizde) / Herkes bilir kim olduğunu dizelerini bu gerçeği dile getirmesi açısından örnek olarak verir.

Kültür, toplumun bütün bireylerinde canlı ve aktif olarak yaşamaktadır. Türkler arasında âşıklık geleneği de bu kültür değerlerinden biridir. Avrupa'ya giden vatandaşlarımız yeni bir kültür içinde eriyip yok olmamak için olanca güçleriyle kültürlerine sahip çıkmışlar. Zaman zaman da bu bayrağı taşıma görevi âşıklara düşmüştür. Hollanda'da Venlo şehrinde yaşayan Dursun Çelebi halkın duygu ve düşüncelerini dile getirmedeki mahir sözcüler olan halk şairlerinin misyonunu şöyle anlatır:

Çelebi'yim ben bu kopuzu çalarım
Terbiyemi öz geçmişimden aldım
Kültürümden asla hiç ayrılmadım
Aziz vatanımın aşığıyım ben
Yüce milletimin ozanıyım ben

Artun'un da (1996:11) ifade ettiği gibi âşıklık geleneği her bölge ve yörenin kültür, dil ve beğenisiyle oluşur. Bireysel yaşantının toplumsal örnekleri olan anonim ürünler âşık geleneğini besler. Anadolu halkının dünya görüşünün yanı sıra estetik modelleri de âşık şiirinde temsil edilir. Kültür çevresi değiştikçe toplumsal kuralları etkileyen köklü farklılık ve değişimler âşık şiiri geleneğine kademe kademe yansır.

Köylerden büyük şehirlere göç eden insanımız, bu süreçte maddi ve manevi pek çok sıkıntı yaşamıştır. Yurt dışına çalışmaya giden vatandaşlarımız da bu sıkıntılardan nasibini almıştır. İçinde bulunduğu toplumun sesi olma, sıkıntılarını dile getirme misyonunu taşıyan âşıklar, şehirlerde ve yabancı ülkelerde bu görevi yerine getirmeye devam etmişlerdir. Âşıklık geleneği sadece Anadolu'da değil Orta Asya bozkırlarından Asya ve Avrupa'ya kadar Türklerin göç yoluyla gittiği pek çok bölgeye de taşınmıştır. Dolayısıyla âşıklık geleneğinin yaşam alanı çok geniş olmuştur. Yurt dışına gidiş, orada yaşama âşık şiirine yeni bir boyut kazandırmıştır.

1960'lı yıllarda başlayan sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerine dış göç, genel olarak âşık edebiyatı tarzının 1960'lar sonrası inkişafında ve özellikle de elektronik kültür ortamına geçiş sürecinde son derece önemli katalizör rolü oynamıştır. Dış göç olgusu, hem yurt dışındaki işçiler hem de onların Türkiye'de kalan yakınları açısından düşünüldüğünde son derece geniş bir kitleyi içine alan ulusal seviyede etkileri olan bir sosyal hareketlilik (Çobanoğlu, 2000:153-154). Yurtdışında yaşayan Türkler, göçü müteakiben "temin ettikleri plaklardan ve kasetlerden Türk halk musikisi ve âşık havaları dinleyerek" (Kafkasyalı 2005:243) memleket hasretlerini dindirmeye çalışmışlar, aynı zamanda hem eğlenip hem de hüzünlenmişlerdir. Daha sonraki zamanlarda Türkiye'den davet ettikleri veya kendi aralarında yaşayan âşıklar vasıtasıyla bu kültürü yaşatmak için olağanüstü bir çaba sarf etmişlerdir.

Bu cephesiyle dış göç, âşık tarzının yeni veya yenilenmiş konularla tematik olarak zenginleşmesini sağlamıştır. Öte yandan bu gelişmeyi mümkün kılan ekonomik ve teknolojik gelişmelerdir. Yurtdışına giden işçilerin bir anda Türkiye standartlarının çok üzerinde olan ekonomik kazançlarının verdiği refah, âşık tarzı için son derece ideal bir pazar ortaya çıkarmıştır (Çobanoğlu, 2000: 154).

Sosyal ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle yurtlarını ve sevdiklerini geride bırakarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerine çalışmak üzere giden vatandaşlarımız toprağa bağlı ekonomiden sanayiye bağlı olan ekonomiye geçişte bir takım zorluklar yaşamışlardır. Bu değişime bir de farklı kültürlerle beraber yaşama eklenince bir bocalama devresi yaşamışlar, bu da onları sosyal bir buhrana itmiştir. İçinde buldukları topluma yabancı olan Avrupalı Türkler bir taraftan gurbet acısı bir taraftan da Avrupa'daki güç çalışma koşulları gibi sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bütün bu sorunların dile getirilmesi ise âşıklara düşmüştür.

Âşık Şiirinin Avrupa'daki Temsilcileri

Avrupa'da âşıklık geleneğimizi yaşatan, kültür elçiliği vazifesini destek almadan fevkalade bir şekilde yürüten bu sazda ve sözde mahir Türkçe'nin bayrağını taşıyan âşıklarla ilgili çok az sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bugün Avrupa'nın muhtelif ülkelerinde yaşayan çok sayıda halk şairimiz mevcuttur. Kamil Sayın, Turan Özaydın (Turanî Baba), İbrahim Alkan (Kemterî Baba), Yusuf Polatoğlu, Şah Turna, Fakı Edeer, Süleyman Demir, Mustafa Avşar, Nihat Sönmez, Recep Çırık, Osman Şahbaz, Hüseyin Şahbaz, Ata Özer, Nuri Gözet, Hacı Celil Kaplan, Selami Erdemir, Lütfi Gültekin, Mesut Kocabaş, Nihat Dönmez, Çoşkun Yılmaz, Uğur Geylanî, Mehmet Ali Akçınar, Ezeli Doğanay, Fedaî Koç (Âşık Fedaî), Mikat Bal, Meftunî Topçu, Ömer Kadan, Dursun Çelebi, Bilal Çamlık (Âşık Gurbetî), Âşık Emircan, Hüseyin Tekerek, Sefil Selimî bu şairlerden sadece birkaçıdır.

Avrupa'da Yaşayan Âşık Şiirinde Göç ve Göçün Doğurduğu Problemler

Şehir kültürü ile beslenen âşık şiiri kaçınılmaz olarak değişime uğramıştır (Artun, 2001: 52). Özellikle de sıldan ayrılıp farklı bir ülkede, farklı insanların farklı kültürün içinde yaşayan âşıkların şiirinde yer alan mekânlar, insanlar, meseleler çeşitlenmiştir. Âşıklar sadece kültürü taşıma vazifesini üstlenmemişler aynı zamanda "göçün macerası"nı da şiirlerinde dillendirmişlerdir: Avrupa'ya gidiş sebepleri, orada yaşadıkları zorluklar, hasretlik, kazanılan paranın büyük bedeli ve en önemlisi kaybolan hayatlar hepsi onların şiirlerinde vücut bulmuş, dillenmiştir. Farklı bir ülkede yaşamaya başlayan insanların hayatında meydana gelen bu gelişme, değişme ve problemlerden âşık şiiri de payına düşeni almıştır. Avrupa'da yaşayan insanımızın yaşama biçimini, sorunlarını, umut ve sevinçlerini, istek ve özlemlerini anlatan bir şiir geleneğinin temelleri bu dönemde atılmıştır. Âşıkların dillerinde hayat bulan âşık şiiri yeni ortamına uyum sağlamış burada da halkın söyleyen dili olmuşlardır.

Dış göçle Batı Avrupa'ya özellikle de Batı Almanya'ya giden ve 1970'lere doğru büyük kitlelere ulaşan Avrupa Türkleri çoğunluk itibarıyla Orta ve Doğu Anadolu'nun kırsal kesiminden oluşmaktadır. Dolayısıyla âşık tarzı edebiyat geleneğinin diğer bölgelere göre daha canlı olarak yaşamakta olduğu bu bölgelerden giden işçilerin yaşadıkları sosyo-kültürel sıkıntılar, çok kısa bir sürede âşık tarzı şiir repertuarlarında yer almıştır (Çobanoğlu, 2000: 154). Âşık şiirinin Avrupa'da yaşayan temsilcilerinin şiirlerinde göçün bütün hikâyesini bulmak mümkündür.

Kendi vatanında yaşadığı şehirden başka şehirlere göçen âşığın gurbeti hissediş, gurbetten şikâyeti âşık şiirinde önemli temalardan birini oluştururken dili başka, dini başka, insanı başka Avrupa'ya olan göçler neticesinde yurt dışında yaşayan âşıkların da en önemli ve en önde gelen temasını gurbet oluşturmuştur. Ancak özlenenler yurdunda hasretlik çekenlerinkinden farklı ve fazladır.

Kamil Sayın'ın "Gurbete" şiirindeki "Bizim köyler ıssız kaldı" dizesinde olduğu gibi Avrupa'ya çalışmaya gidenlerin Türkiye cephesinde ilk yüzleştiği mesele ata yurtlarının, köylerinin göç sebebiyle kimsesiz kalmasıdır. Nüfusun azalması beraberinde birtakım problemleri de getirmiştir. Çoğunlukla göç edilen mekânlarda tarım ve hayvancılıkla ilgili faaliyetler durmuştur. Köyler, kasabalar ıssızlaşmış, izin zamanından izin zamanına gelen

insanlarla ŐenlenmiŐtir. Ata, baba ocakları boŐalmıŐtır. Sayın, bu durumun vahametini aşağıdaki dÖrtlÖklerde anlatır.

Bizim kÖyler ıssız kaldı

Gelen geldi hep gurbete

Baba yurdum viran oldu

Atan geldi hep gurbete

Bacaları tÖtmez oldu

Garip bÖlbÖl Ötmez oldu

Şimdi kervan gitmez oldu

Gelen geldi hep gurbete (Sayın, 2012: 191).

Kemteri de “Boşaldı kÖyümüz gÖçtü Őehre /Babamızın ocağını unuttuk” der (www.kemteri.de/siirleri-2html).

Ekonomik sıkıntı ve işsizlik sebebiyle Avrupa’nın çeşitli Ölkelerine Özellikle de Almanya’ya çalışmak iÖin giden TÖrklerin Öncelikli amacı çalıŐıp belli miktar para biriktirdikten sonra yurda dÖnmektir. Ancak bu vatandaşlarımız yurda dÖnmek yerine ailelerini de Almanya’ya gÖtÖrmüŐlerdir. Avrupa Ölkeleri umutla gelinen, beklentilerin çok olduğu yerlerdir ancak gidildikten bir sÖre sonra umutların tÖkendiği zorluklarla karŐılaŐılan mekânlar olmuştur.

Almanya’ya ilk gidenlerden olan SÖleyman Demir, Almanya serüvenini “Geldim Almanya” Şiirinde ŞÖyle anlatmaktadır:

Geldim Almanya

Sene bin dokuz yÖz atmış Öç yılı

Bir gayem uĐruna geldim Almanya

Arzular çalıŐır umut gayeli

Bir gayem uĐruna geldim Almanya

Sirkeci’den at trene gideyim

Kumanya biletim gayrı nideyim

Hayırlı kazanıp kârım edeyim

Bir gayem uĐruna geldim Almanya (Yerbasan, 2008: 567).

Yıl 1963 Sirkeci garından trene binerek vatandan ayrılanlar hep bir gaye uğruna yola çıkmaktadırlar. Gidenlerin bÖtÖn hedefleri para kazanmaktan ibarettir. SÖleyman Demir de bu gayeyi ve yurdundan ayrılıŐın acısını duygu

yoğunluğu içinde realiteden de ayrılmayarak anlatır. 1963'ten 2015'a uzanan bu serüvende değişen bir şey olmamıştır. 1970'te Almanya'ya giden Hüseyin Tekerek de "Uça Uça Geldim" isimli şiirinde Almanya yolculuğunun başlangıcını şöyle anlatır:

Yirmi üç Mart bin dokuz yüz yetmişte

Göçe göçe geldim şu Almanya'ya

Yoksulluktan, fakirlikten bıkmıştım

Kaçça kaçça geldim şu Almanya'ya (Dağ, 2007: 36).

Bin bir umutla gelinen Avrupa sancılı bir yaşama kapı açmıştır. Gurbette yaşayanlarla sılada yaşayanların derdi ortaktır. Kurulan düzenler, kazanılan paralar, memlekete, anaya, babaya, eşe, evlada olan hasreti dindirmemiştir. Gidenin arkasından gelişini beklemek, yol gözlemekle gurbette olanın sılaya, eşe, yavrulara kavuşmak duygusu birbirine yakın manevi zulümlerdir.

Avrupa'ya göç ilk zamanlar aileleri parçalamış, eşleri çocukları birbirinden ayırmıştır. Kimi zaman işçi olarak yurt dışına giden kadın olmuş kimi zaman da erkek. Her iki durumda da çocuklar hasrete gark olmuştur. Hasan Turan "Dön Gel Yârim Almanya'dan" şiirinde eşi Almanya'ya giden bir kadının eşine seslenişini, çektiği sıkıntıları bütün çıplaklığı ile anlatmaktadır: Şiirde Anadolu kadının iffeti, sadakati, aile bütünlüğü için çabası, gurbete ve feleğe sitemi de ustaca işlenmiştir:

.....

Kimselere hor bakmadım

Boynuma inci takmadım

Elime kına yakmadım

Dön gel yarım Almanya'dan

.....

Mektup getirmiyor posta

Hasret kalma eşe dosta

Ne olursun ağustosta

Dön gel yarım Almanya'dan

.....

Kırılısın feleğin çarkı

İssiz kodu evi barkı

Neme gerek elin markı

Dön gel yarım Almanya'dan (www.siidafteri.com).

Kemteri de çalışmak için Almanya'ya giden eşine "Dön Sultanım" şiirinde seslenirken tereddütlerini de şöyle dile getirmektedir:

Bu yolun sonu karanlık

Dön sultanım geriye dön

Kader kapısı aralık

Dön sultanım geriye dön (www.kemteri.de/siirler1-2html).

Gurbete giden eşler için endişe ve özlem birbirinden ayrılmayan prangalar olur hem memlekettekilerin hem de gurbettekilerin yüreğini esir alır, mahkûm eder. Kemteri'nin seslenişi eşinin arkasından kendisi de Almanya'ya gidene kadar sürmüştür. Kemteri sanatçı hassasiyeti ile bu özlemi, endişeyi aşağıdaki dörtlüklerde dile getirmiştir.

Bilemezsin erkânını yolunu

Yabancısin anlamazsın dilini

Mekân tutamazsın Alman elini

Dön gel Aslı'm dön gel sılaya

Ufuğum çağırır gel annem diye

Ağlıyor Mehtab'ın bilirsın niye

Figanımız sığmaz oldu dünyaya

Dön gel Aslı'm dön gel sılaya

Kemter'î gözlerin doldu ha doldu

Bu hain yoksulluk sebebim oldu

Şu zalim Almanya bizi mi buldu

Dön gel Aslı'm dön gel sılaya (www.kemteri.de/siirler1-2html).

Sefil Selimî'nin eşi de Avrupa'da çalışan Sefil Selimî'yi beklerken sabrının tükendiğini, artık geç kalmaması gerektiğini "saçlarım ağardı dökülmeden gel, ölüm ocağımızı yıkmadan gel" diyerek dile getirir.

Yiğidim erkeğim efendim beyim

Saçlarım ağardı dökülmeden gel

Buludum yağmurum başka ne deyim

Güzelliğim çöküp yıkılmadan gel

Komşuların gidenleri geliyor

Gençliğime acı telef oluyor.

Çoğu gurbet elde ölüp kalıyor

Ölüm ocağımızı yıkmadan gel

Sefil Selimî ise eşine şu cevabı göndermiştir:

Gurbette yaşamak zor ve ağırmış

Varmak için can atıyom çarem yok

Vatanımdan dostlar beni çağırılmış

Sarmak için can atıyom çarem yok (Nasrettinoğlu, 1977:153).

Bazen de bu ayrılığa serzeniş çocuklar tarafından dile getirilir. Çobanoğlu, gurbetin Anadolu cephesi enkazını görüp şöyle dile getirmiştir:

Baba bilir misin bize ne oldu

Bir sene demiştin on bir yıl doldu

Ayten, Mehmet, Gül ve Gülten sarardı soldu

Evlerimiz viran oldu dön baba

Nolur dön baba vay zalim baba ey (Öztürk, 2001:216).

“Burası Huş’tur, yolu yokuştur, giden gelmiyor, acep ne iştir.” Yemen Harbi’nin trajik sonucunu anlatan Anadolu’nun bu hüznü türküsü ayrılığı, dönemeyenleri, hasreti anlatır. Türküde Yemen’in zor bir coğrafya oluşu gidenin dönmediği “Şu Yemen elleri ne de yamandır” dizesiyle anlatılır. Mahzuni Şerif için de Almanya, gidenin dönmediği Yemen elleri gibidir:

Bizim Yemen ellerine benzedin

Almanya sana giden dönmüyor

Çok mu tatlı geldi el kapıları

Almanya sana giden dönmüyor

Aman yıkılası o kula kulluk

Gelinler ağladı, türedi dulluk

Mahzuni der bütün sebep yoksulluk

Almanya sana giden dönmüyor (Öztürk, 2001:222).

Yaşamının bir kısmını yurtdışında geçiren Mahzuni bin bir umutla yurtdışına giden vatandaşına seslenir:

Yeter artık bizden beter yarası

Alamanya kardaşımı geri ver

Dön anam, dön bacım, dön gardaşım

Anadolu'ya dön (Öztürk, 2001:147).

Güzel hayaller, umutlarla başlayan göç neticesinde hasretin yanı sıra pek çok problem de ortaya çıkmıştır. Şiirlerde dile getirilen tereddütler kimi ailelerin kavuşmasıyla sona ermiş, kimi ailelerin Türkiye'de kalan fertleri de ayrılık gerçeği ile yüzleşmişlerdir. Ailelerin parçalanması yurtdışına gidenlerden çok Türkiye'de kalanları çok tedirgin etmiştir. Yurtdışındaki ikinci evlilikler gurbetin önemli meselelerinden birini teşkil eder. Avrupa'ya giden insanımız, hem Türkiye cephesinde hem de Avrupa cephesinde trajik hadiselerle yüz yüze gelmiştir. Avrupa'daki çalışanlarımızın bir kısmı Türkiye'deki eşini çocuklarını bir kalemde silip mekân edindikleri yerde eş de edinmişlerdir. Belçika'da yaşayan Mehmet Ali Akçınar "Karpuz Kabuğu" adlı şiirinde bu durumu anlatır

Elli beş yaşında gurbete geldim

Bilmem nasıl olur hallerim benim

İkinci elden bir kadın buldum

Göklere savruldu küllerim benim

Gel gezelim dedi aldı götürdü

Gezdik tozduk paraları bitirdi

İkram için domuz eti getirdi

Ölsem de tatmaz ki dillerim benim (M.A.Ç.A)

Almanya'da çok kısa süre kalmasına rağmen çok iyi gözlem yapan Reyhanî (Kafkasyalı 2005: 246) Almanya'da çalışanların yabancılarla evliliklerini ve çaresizliğini aşağıdaki dördlükte anlatmıştır.

İlk gün geldiğimde bahnhofda galdım

Sonra kastavusta bir avrat buldum

Yirmi beş yıl orda boşa gocaldım

Şimdi çarem bitti namaz gılirem (Düzgün 1997:168'den aktaran Kafkasyalı 2005: 246)

Âşık Hüseyin Tekerek de söylediği dördlükle durumu özetlemiştir.

Nice evler temelinden yıkıldı

Tohumumuz gurbet ele ekildi

Hüseyin neylesin boynu büküldü

Kadını kızıyla dula döndürdü (Dağı, 2007: 238).

Çalışmaya giden Türklerin Avrupa'da karşılaştığı ilk problem ise dil olmuştur. Gittikleri ülkenin dilini öğrenme süreci uzayınca iletişimde problemler doğmuştur. Çocuklarının eğitiminden, sağlık meselelerine ve iş başarılarına kadar uzanan geniş yelpazede dil önemli ve esaslı meselelerden birini oluşturmuştur. Recep Uzun (Âşık Larendeli), "Almanya" adlı şiirinde Avrupa'nın dilinin de kültürünün de başka olduğunu şöyle anlatır. Âşık Larendeli'ye göre Avrupa'da farklı olan sadece dil değildir, her şey çok farklıdır.

Dili başka yolu başka

Almanya'nın Avrupa'nın

Gülü başka falı başka

Almanya'nın Avrupa'nın

Dillerini anlamak zor

Hasretlik var yürekte kor

Medeniyet burada hor

Almanya'nın Avrupa'nın (www.siirdefteri.com)

Gurbetin diğer önemli bir meselesi de oradaki işçilerimizin ağır işlerde çalıştırılmasıdır. Belçika'da kadın işçilerimiz de madenlerde çalıştırılmıştır. Kemteri bu zor ve yoğun çalışma sürecini ve sonuçlarını şöyle anlatır.

El kapılarında kesildi takat

Yoksul emekçiler oldular sakat

Kemterî mezara girmedi fakat

Bir günde yüz defa ölüp gidiyor (www.kemteri.de/siirleri-2html).

Kemteri "El Kapısı" adlı şiirinde de zor işlerde çalışmanın getirdiği bıkkınlığı, yorgunluğu ve gurbete gelmenin pişmanlığını anlatır.

El kapısı batsın yere

Çok uğraştım yorgunum dost

Elim kolum yara bere

Çok uğraştım yorgunum dost

.....

Et kemikten dönen çarkım

Ne bağ benim ne de salkım

Robotlardan yoktur farkım

Çok uğraştım yorgunum dost

Kemteriyim boyun eğdi

Bu ellerde işin neydi?

Şu ömrüme bir yel deydi

Çok savruldu yorgunum dost (www.kemteri.de/siirleri-2html)

Avrupa'nın çeşitli zorluklarında ezilen insanımız çocukları evlenme çağına gelince yeni bir problemle karşı karşıya gelir. Gelinini ve damadını memleketinden bulmak kararının çok iyi olduğu düşüncesiyle, çocuklarını memleketinden evlendirir. Avrupa'ya gelen gelin veya damadın hayalleri büyüktür. Ancak beklentilerin boş çıkması, lisan bilmeme, işsizlik, ailelerin evliliklere fazla karışması, gençler arasındaki kültürel farklılık üstesinden gelinmesi zor olan bir büyük problemi daha doğurur. Recep Cırık, Belçika'daki ısmarlama damatların çıkardığı problemleri şöyle anlatır:

Milli Damatlar

Köyünde çobandın kentinde çırak

Akılın gitti Avrupa'ya gelince

Elinden tuttular, yalanı bırak

Paran bitti Avrupa'ya gelince

.....

Anneni babanı aramaz oldun

Gece gündüz evde duramaz oldun

Toplumun içine giremez oldun

Pilin bitti Avrupalı olunca

.....

Akıllı uslu adam sandılar

Gurbetçiler saftır hemen kandılar

Kendileri düşüp, kendileri yandılar,

Yolun bitti Avrupa'ya gelince (Turan, 2010: 353).

Problem sadece damatlardan değil aynı zamanda Avrupa'ya gelin gelenlerde de yaşanmaktadır. Recep Cırık'ın "Avrupa'ya Gelin Gelmeyin" şiiri genç kızlarımızın bir kısmının hikâyesini gözler önüne sermektedir:

Küçüktüm mahkemeye büyüdüyüm yaşım

Ne anam var, ne babam ne de kardaşım

Gurbet elde akar kanlı gözyaşım

N'olur Avrupa'ya gelin gelmeyin

.....

Ankara'ya gidip aldılar vize

Ben gelin mi yoksa köle miyim size

Şansı olan gelinler gelmesin göze

N'olur Avrupa'ya gelin gelmeyin

.....

Damat dedikleri on beş yaşında

Yarım gün okul, sonra inşaat işinde

Hacı kayınpeder kredi peşinde

N'olur Avrupa'ya gelin gelmeyin

Ekmeğim ağı oldu içtiğim zehir

Kadın anam artık ben çekemem kahr

Gönül hoş değilse saray da ahır

N'olur Avrupa'ya gelin gelmeyin (Turan, 2010: 360).

Yaşanılan sıkıntılar, dil bilmemek, ağır işlerde çalıştırılmak, kültürel çatışma, çocukların eğitim ve evlilik sorunları gibi ortak olanların dışında farklı mecralarda da kendini gösterir. Hüseyin Tekerek yabancı olduğu ülkede bir de hapse düşerek on yıl boyunca çilelerin en ağırını çekmiştir. Bir ülkede yabancı olmak, dil bilmemek, yabancı düşmanlığının ortasında kalmak, hukuki bir vakada bir sıfır yenik başlamak manasına da gelmektedir. Aynı mağduriyeti pek çok vatandaşımız yaşamıştır. Tekerek içinde bulunduğu durumu "Gardiyan" şiirinde anlatır.

Gardiyan

Usandım gardiyan usandım gayrı

Özler beni vatanıma bağlıyor

Her gün acı bir söz her zaman sitem

Sözler beni vatanıma bağlıyor

.....

Doğruyu arayan söyleyen bizler

Haçlı zihniyetli zalim dinsizler

Dört yavrum sılada yolumu gözler

İzler beni vatanıma bağlıyor

Sabahı haykırır bir ezan sesi

Besmeleyle kalkar alır nefesi

Âşıkın elinde dokuz tellisi

Sazlar beni vatanıma bağlıyor

Ozan Hüseyin der çekemem nazı

Hâkim hazırladı doküman yazı

Savcıyla oynadık maça papazı

Kozlar beni vatanıma bağlıyor (Dağı, 2007: 219).

Çekilen bunca zorluklar zaman zaman Avrupa'ya gelişin sorgulanmasına sebep teşkil etmiştir. Hüseyin Tekerek de gittiği Almanya'nın farklılıklarını şu dizelerle dile getirir:

Almanya'ya gönül verme kardeşim

Yazları var bizim yazıya benzemez

Her gün bir kucakta gönül geçiren

Kızları var bizim kıza benzemez

Alperenler yurdum biz erlere göre

Bulunmaz Firenk'te sağlam bir töre

Bunlar çok tepinir kendi kendine

Sazları var bizim saza benzemez (Dağı, 2007: 243).

Tekerek daha iyi bir hayat yaşamak için Almanya'ya gitmiş, ancak uzun yılların bilançosunun zarardan başka bir şey olmadığını anlamıştır:

Geldik Almanya'ya ekmek peşinde

Gurbet bizi burda ele döndürdü

Değirmende zavar etti unları

Çevirdi havaya yele döndürdü (Dağı, 2007: 238).

Yusuf Polatoğlu da Almanya'ya gelmeye heveslenenlere seslenir ve Almanya'da onları nelerin beklediğini sıralar:

Bayrak dalgalanmaz duyulmaz ezan

Çoluğa çocuğa tesir eder çan

Bu kazın ayağı çok başka inan

Sen sen ol da memleketi bırakma

Avrupa'da yaşamanın zorluklarını az da olsa aşmasını başarabilen Türk vatandaşları "doğduğum yer değil doğduğum yer önemli" felsefesiyle hareket ederek işlerini sağlamlaştırmış ve bulunduğu mekânı benimsemeye çalışmıştır. Ancak bu noktadan itibaren de sancılı bir döneme girmiştir. Ekonomik yönden eskisine göre daha rahat olsalar da sosyal ve psikolojik yaşam yönünden sıkıntıya düşmüşlerdir.

Anayurdundan çeşitli sebeplerle göçen insanımızın bütün derdi gurbette yaşadıkları değildir. Memleketinde de kendisine Almancı denmesi, gurbetin zorlukları ile kavru lan kişileri üzmüş ve kırmıştır. Fedai Koç, bir şiirinde bu durumu "Kırk yıl oldu kırk yıl hâlâ peşimden, Alamancı diye bakıyorlar bak" (Keleş, 2010: 163) diye dile getirmiştir. Fakı Edeer de aynı problemi şu dizelerle dile getirmiştir:

Buralarda "Yabancı" yurtta "Almancı"

Çökmüş içimize bin türlü acı

Yad ellere gelmemiz kimlerin suçu

Yurdun yağurduna yalına kurban (Edeer, 1997: 17).

Almanya'da yaşayan Şah Turna da gurbetçilerin durumunu "Avrupa'da yabancısın/Sen yurdunda Almancısın" (Kafkasyalı 2005: 252) dizeleriyle anlatmaktadır. Âşıkların dizelerinden de anlaşılacağı üzere problemler sadece göçülen yerlerde değildir. Almancı veya Alamancı olarak anılan işçilerimiz memlekete döndüklerinde eş dost akraba tarafından parası bol olarak görülmuş ve muhtelif maddi isteklere maruz kalmışlardır. Yusuf Polatoğlu, "Döviz yumurtlayan tavuk sayıldık" (Nasrattınoğlu 1997: 161) dizelerinde durumu mizahi bir ifadeyle anlatmıştır.

Gurbette yaşayan vatandaşlarımız da her iki mekânda da uyum problemlerinin sıkıntılarını yaşamıştır. İçinde yurt özlemiyle yanıp tutuşan ve aslında Avrupa'da bulunmaktan hoşlanmayan, yurduna gittiğinde de artık eski düzenini bulamayan Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımızın bu sıkıntılı durumlarını Âşık Kemterî şöyle dile getirmiştir:

Yurdumdan geldiğim gibi yaşarım

Ne ben Alman oldum ne de Alman Türk

Geçen yıllarıma bakar şaşarım

Ne ben Alman oldum ne de Alman Türk

Sürüp zor işlere yordular amma

Fırsat buldukça suç buldular amma

Dalımı kolumu kırdılar amma

Ne ben Alman oldum ne de Alman Türk

Koymasın geriye daha zorlasın

Korkum yok ki parladıkça parlasın

Pis yabancı diye varsın horlasın

Ne ben Alman oldum ne de Alman Türk

Kemteri çözülmez kendinden emin

Bu rezil yaşam bu kültür kimin?

Bu can bu bedende oldukça yemin

Ne ben Alman olurum ne de Alman Türk (www.kemteri.de/siirlerI-2html)

Bu şiirde dile getirilen Avrupa'da yaşam zorluğu Kemterî ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan halk şairlerinin şiirlerinde sıkça yer almıştır. Problemlerin en büyüğü kültürler arası sıkışıp kalmaktır Kemterî "Ne ben Alman oldum ne de Alman Türk" dizesinde ne Almanlar bize alışabildiler ne de biz Almanlara, ne Almanlar bizi kabullenebildiler, ne de biz Almanları tespitini vurgulamaktadırlar. Mensubiyet duygusunun çıkmazına düşenlerin bu problemi çözmeleri çok zor olacaktır.

Özellikle göçün ikinci kuşağını temsil eden gençler, daha çok iki ateş arasında kalmayı hissetmişlerdir. Mensubiyet duygusunda ikilem yaşamının getirdiği sıkıntılar hayatlarının her safhasına yansımış ve zorluklarla yüz yüze gelmişlerdir. Yaşadıkları mekânın kabullerinin, değerlerinin dışında kalmaları da yaşadıkları zorluklardan bir diğeridir. Gurbet, kaybolan hayatların hikâyeleri ile doludur. Kamil Sayın "el aman " denilen gurbeti şöyle anlatır:

Edep gitti erkan gitti yol gitti

Görgü görenekle bir de dil gitti

İnsana yakışan asil hâl gitti

İşi gücü zor olası şu gurbet

Dost Kamil'im neler çektik bitmedi

Çalıştık kazandık hayır etmedi

Çoluk çocuk yolumuzu gütmedi

Düşmanlara yar olası şu gurbet (Sayın, 2012: 415).

Neticede umulan bulunamamıştır ama yaşananların ve şikâyetlerin anlatıldığı dertlerin paylaşıldığı yabancı dostlar da edinilmiştir. Kemterî, bacım dediği Ursula Reinhard'a şöyle dert yanmaktadır:

Ursula Reinhard Bacıma

Diyecek çok sözumüz var arada

Balık suda yaşar insan karada

Gelen pişman giden pişman burada

Herkes umduğunu bulmuyor bacı (www.kemteri.de/siirlerI-2html).

Fakı Edeer gurbette kaybolmamak için Avrupa'da yaşayan Türklere şöyle seslenir:

Avrupalı

....

Kulağın arasın ezan sesini

Basından atma namaz fesini

Tatbik et Kur'an'ın her hissesini

Duayı sureyi cüzü unutma

Adet töreyi yasa ve yaşat

Kültüre sille muzır neşriyat

Gelip de çatmadan ebedi hayat

Eşini dostunu özü unutma

Vatanla milletle bayrak bir bütün

Hür yaşamaktır arzusu Türk'ün

Yaşadığın süre bu olsun ülkün

Atana verdiğin sözü unutma

Türklüğünle öğün daim her yerde

Derman ol çare ol müşkül hep derde

Şehitlik merteben "Ruz-ı mahşer"de

Hakk için can veren yüzü unutma (Edeer, 1997: 71).

Avrupalıların zaman zaman göçmenlere gösterdiği tepkiler şiddete ve zorbalığa dönüşünce Türkler dahil Avrupalı göçmenin hayatı zorlaşmıştır. 1992 tarihinden itibaren Almanya'da Solingen'de, Karlsruhe'de, Ludwigshafen'da, Dortmund'da, Backnang'da, Bremen'de, Berlin-Charlottenburg vd şehirlerde çeşitli zamanlarda ırkçı saldırılar meydana gelmiştir. Yabancı düşmanlığı, ırkçılık olarak gelişen tepkiler neticesinde gurbetçilerin hayatları tehlike altına girmiştir. Çıkarılan yangınlar, burada ölenler, saldırıya uğrayanlar endişe duyulacak boyutlara ulaşmaya başlamıştır.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun açıkladığı 2012 Yılı Avrupa'da Türkiye Kökenlilere Yönelik ırkçı ve Yabancı Düşmanlığı Motifli Eylem Verileri' başlıklı ara raporuna göre "2012 yılında Avrupa'da Türklere yönelik toplam 108 ırkçı saldırı gerçekleşmiştir (www.tbmm.gov.tr.). 2014 yılı içerisinde de yedi Avrupa ülkesinde Türklere karşı gerçekleştirilen eylem sayısı 61'dir (www.tbmm.gov.tr. 2014 yılı raporu).

Avrupa'da yaşayan Türkler, Alman ve Türk Hükümetlerini meseleleri görmezlikten geliyorlar diye eleştirmişler ve hükümetlerden daha fazla hassasiyet ve ilgi beklediklerini dile getirmişlerdir. Fedai Koç, bu sıkıntıları dile getirirken eleştirmekten de geri kalmamıştır:

Ne Ankara ne de Berlin duymadı

İkisi de bir kefeye koymadı

Gurbetçiyi adamdan saymadı

Olanı gazeteden okuyorlar bak

Avutanlar unutanı sezdiler

Çarklarında arpa gibi ezdiler

Mölingen'de Solingen'de üzdüler

İrkçılar enseye çöküyorlar bak

Dün olanları biz sorgulamayınca

Gerçekleri o gün sergilemeyince

Yanlışları açık vurgulamayınca

Yağ gibi her yöne akıyorlar bak

.....

Ludwigshafen'deki yaşanan dram

İşte Avrupa'da böyledir meram

Gerçeği inkarın sonucu haram

İnkâr edip üste çıkıyorlar bak (Keleş, 2010: 163).

Kemterî de akın akın gittikleri Avrupa'da "Bunca emek bunca çaba hiç oldu/ Oturduk kabahat kalktı suç oldu" diyerek durumun vahametini "Yabancı Düşmanı" adlı şiirinde anlatır.

Yabancı düşmanı oldu ayyaşlar

Siyah saçlarımız gitmez hoşuna

Kafayı buldukça hırılı başlar

Uğraşmayın Hans'la boşu boşuna

Elinde sopası zinciri hazır

Duvar yıkılınca oldular vezir

Aklı olmayanlar saçını kazır

Şaşıyoruz kipriğine kaşına

İçimizden çıkıp bize taktılar
Sanki dazlaklara arka çıktılar
Vcdansızlar evimizi yaktılar
Ateş düştü toprağına taşına

Kemteri'yim kızıyorum ahmağa
Yürek ister yurda dönüş yapmağa
Korka korka çıkar olduk sokağa
Düştük Almanya'da can telaşına (www.kemteri.de/siirlerl-2html).

Neticede Almanya'ya gelerek buradaki çalışma hayatına uyum sağlamada başarılı olan Türkler, bunu sosyal yaşantılarına yansıtamamış ve gurbet olarak gördükleri Avrupa'da sıkıntılı bir süreç yaşamışlardır. Avrupa'ya olan göç, göçenlerin bir kısmında sonsuz bir pişmanlık hissi oluşturmuştur. "köyümde ölür de şükür ederdim" dizesi pişmanlığın derecesini göstermesi açısından önemlidir. Âşık Fedai çekilen bu zorlukları bir şiirinde şöyle anlatır:

Bilemedim Alamanya beyleri
Köyümde kalır da şükür ederdim.
Hain para değiştirdin huyları
Köyüm de ölür de şükür ederdim

Kölelere köle olacağıma
Burada milyoner olacağıma
Burada bal kaymak bulacağıma
Kuru ekme bulur da şükür ederdim (Keleş, 2010: 148-149).

Almanya'da kendi gelenek ve göreneklerini sürdürmeye devam eden Türkler dillerine, adetlerine, inanışlarına yabancı bir kültürün oluşturduğu tehditle daha sıkı sıkıya tutunmuşlardır. Fakı Edeer, gurbete gittiklerinde nelerden ayrıldıklarını, neleri beraberlerinde yanlarında götürdüklerini "Göç" şiirinde şöyle anlatır:

Göç mecbur olursa bizim millete
Yanımızda ateşi közü götürürüz
Gitmek varsa Fizan'dan öte
Gönülde sevgiyi hazzı götürürüz

Severiz macera umutsuz yolda

Bayrağımız vardı göğ ile alda

Yaşlı gözlerinen tiirküler dilde

Gittiğimiz yerlere sazı götürürüz

Düğünümüz olur gurbet elinde

Türkümüz söylenir türkü dilinde

Kaybolmasın diye günün birinde

Adeti töreyi sözü götürürüz

Fakı'yım ararım ezan sesini

Beklerim bayram arefesini

Küfür eli olsa gurbet kesimi

İslamla şerefli özü götürürüz (Edeer, 1997: 86).

Belki de Avrupa'da yaşayan insanımız "can suyunu" beraberinde götürdükleri unutmadıkları, orada buna sıkı sıkıya bağlandıkları için yaşam mücadelesinde heyecanlı ve kararlı yollarına devam etmektedirler. Avrupa'da yaşayanların gönlündeki özlem sadece vatan toprağına değildir. Düğüne, bayrama, harmana, ekmeğe karşı olan özlemdir. Her biri küçük bir özlemdir; ancak çığ olur, büyür, gurbetteki insanın içinde yanar durur. Âşıkların içindeki yangında söz olur; sazın tellerinde ses olur, etrafını yakar. "Unuttuk" şiirinde ise unutulduğu söylenen; ama unutmayıp yürekte yara, yürekte yangın, yürekte özlem olanlar anlatılır (Turan, 2008:271).

Düğünde bayramda yerdik içerdik

Harman vakti ekinleri biçerdik

Yaz gelince yaylalara göçerdik

Ağustosun sıcağını unuttuk

Yabanın ekmeğı benzer zehire

Bağrımızı kalkan ettik kahıra

Boşaldı köyümüz göçtü şehire

Babamızın ocağını unuttuk

Elin yabanına köle olunca

Hele gelin diye haber salınca

Otuz yıldır Almanya'da kalınca
Şehirlerin bucağını unuttuk

Kemterî sana çile hak idi
Dünyamızın kasveti çok idi
Ninni söylemeye hâli yok idi

Anamızın kucağını unuttuk (www.kemteri.de/siirleri-2html).

Belçika'da yaşayan Fakı Edeer, "Burası yad ellerin yöresi gurbet", "Yarılp yerlere giresi gurbet", "Öksüzün ekme parası gurbet", "Anımda yazımın karası gurbet", diye anlattığı gurbette en çok memleketindeki baharı özler.

Bahar geldi vatan koktu burnuma
Vatanın çiçeğine gülüne kurban
Kader gurbet yazmış benim alnıma
Vatanın toprağına diline kurban (Edeer, 1997: 17).

Edeer, "Sılada bahar" şiirinde bütün özlediklerinin kendisini çağırmasını ister, diler:

Gene erişti sılama bahar,
Dağlar beni çağırıyor gel deyin,
Eğmiş dallarım ayvayla nar,
Dallar beni çağırıyor gel deyin.

.....

Azınca içimde sılaya sevgi,
Değişti sazımın teli ahengi,
Bahçemde solmadan göllerin rengi,
Güller beni çağırıyor gel deyi.

Tütüyor burnuma baba ocağı,
Gurbette geçerken bu gençlik çağı,
Fakı yarin sana açmış kucağı,
Kollar beni çağırıyor gel deyin (Edeer, 1997: 22).

Fakı Edeer için nerede yaşarsa yaşasın vatan Türkiye'dir, vatansız olunmaz.

Vatanım Türkiye dağlar mekânım,

Ben Edirne, Kars, Ardahan'ım

Ankara yüreğim nehirler kanım,

Vatan bizsiz biz vatansız olmuyor

.....

Âşık Fakım Afyon Emirdağlıyım,

Türkmenim, Yörüğüm, Karabağlıyım,

Yan Kazalıyım yan köylüyüm,

Vatan bizsiz biz vatansız olmuyor.

Gurbete gidenler orada ne kadar başarı sağlarsa sağlasınlar gurbet onların gözünde tek kelime ile “zalim”dir.

Kamil Sayın bir şiirinde sitem ettiği gurbete en sonunda “Zalim gurbet iki gözün kör olsun” diyerek seslenir.

Zalim Gurbet

Hasretin narına yaktın özümü

Hain gurbet iki gözün kör olsun

Yıllar yılı güldürmedin yüzümü

Zalim gurbet iki gözün kör olsun

.....

Dostun adı asla düşmez dilimden

Zalim felek bilmez garip halimden

Yadellerde kimler tutsun salımdan

Zalim gurbet iki gözün kör olsun

.....

Kâmil'im dünyayı bana dar ettin

İşimi gücümü ahu zar ettin

Bundan böyle yaşamımı zor ettin

Zalim gurbet iki gözün kör olsun (Sayın, 2012: 291).

Âşık Hüseyin Tekerek 25 yaşında ekmek kavgası için geldiği Almanya için “Bin bir umutlarla geldiğim şu zâlim Almanya'dan bütün var olması gerekenimi de yitirmiş olarak geri dönüyorum.” diyerek duygularını dile getirir (Dağı, 2007:238). Âşık Kemterî de gurbet ile ilgili şunları söylemektedir: “Bugünkü aklım olsaydı bu memlekete adım atmazdım. Bu memlekette en kıymetli varlıklarımı kaybettim. Canımın parçası kızımı burada aldı ecel. Bir kızım vardı bir oğlum. Şimdi bir oğlum var. O da Alman pasaportlu. Kendini Alman sanıyor. Sazdan sözden uzak yaşıyormuş gibi yapıyor. Almanya beni çok yıprattı. Müzikten, geleneğimden, örfümden, âdetimden,

Anadolu'nun sınırsız havasından kopardı. Anadolu'yu arar hâle geldim; çünkü bu yaban elde malzeme yok, yaşama yok, monoton bir döngü içinde sevgi yok, sevginin olmadığı yerde ot bile bitmez. Sevğiden aşkı veya sevdâyı kastetmiyorum. İnsan, insanlığını terk etmek üzere." (Turan, 2008: 272-273).

Gurbette çalışanları, yokluk, ağır işler, geçen otuz seneden daha çok, gurbette ölmek ihtimâli üzmedir. Kemterî'nin ifadesiyle "Uçağın kuyruğuna yerleştirilen tabutla vatana gelmek istememektedirler. Ancak Kemterî'nin söylediği gibi gurbet öldüren derttir (Turan, 2008: 272-273).

Kemterî yakını dert salmamış ki

Muradın maksudun hiç olmamış ki

Uçak kuyruğunda yer kalmamış ki

Başımıza taş dikildi gitti (www.kemteri.de/siirleri-2html)

Belçika'da yaşayan Mehmet Ali Akçınar da köyünde yaşadığı günleri anımsarken yabanda ölmek istemez.

Ölmeden sılaya varmak gurbette yaşayanların hepsinin arzusudur.

Kolum yorulurdu kara sabandan

Düğün olur oynardık tabandan

Korkarım ki ölüm gelir yabandan

Ölmeden sılama varasım geldi (M.A.A.A)

Almanya acı mekân, Almanya'nın ekmeği acı ekmektir. Kemterî, Almanya'ya giden yurttaşlarına Anadolu erkeğinin en yaygın kullanılan isimlerinden olan Mehmet'in şahsında "Hakikat bu gerçek acı / Sovan olmaz bal Memed'im" diye seslenir. "Kovmazlarsa" adlı şiirin tamamında Almanya'nın sıkıntısı dile getirilir. Kemterî'ye göre elin yurdu vatan olmaz. Almanya, işçinin çalıştığı, elin kazandığı; gururun kırıldığı, hatirin sorulmadığı bir mekândır. Neticede bu kadar emek verdikleri ülkeden bir gün kovulacaklardır (Turan, 2008: 270).

Kovmazlarsa

.....

Kırıyorlar gururunu

Sormuyorlar hatırını

Alın teri göz nurunu

Koyma hakkın al Memed'im

Kemterî'yim burada kalmaz

Gurbet elde çile dolmaz

Elin yurdu vatan olmaz

Kovmazlarsa kal Memed'im (www.kemteri.de/siirlerl-2html)

Kemterî'nin dilindeki isyan Almanya'da yaşayan gurbetçilerin sesidir. Kemterî'ye göre, Almanya boşa kulaç atılan susuz göldür. İz sürülemeyen karanlıktır. Sarp kayalıktır. Zalimin ömrü yediği, ömür ipliğinin söküldüğü yerdir. İnsanlar orada köle gibi çalışırlar, ağır işler altında ezilirler, dert sahibi olurlar. Kısacası "Almanya Kara Göç"tür. Kemterî'nin bir isyan, bir çığlık olan "Çaresizim" şiirinde bu duygular anlatılır (Turan, 2008: 270).

Büktü belim çaresizim

Gücüm yetmez yaman gurbet

Bir darbeye yıkılmazdım

Etti bizi duman gurbet

Bu yarayı el bilemez

Yabana giden gelemes

Karanlıkta iz sürülmez

Sarp kayalık umman gurbet (www.kemteri.de/siirlerl-2html).

Sözün bittiği, ifade güçlüklerinin yaşandığı yerde de beddualar başlar. Kemterî "Bir Kuru Dikene Döndüm" şiirinde Berlin'e beddua eder:

Bir kuru dikene döndüm

Sararıp solasın Berlin

Yıkılıp virana döndüm

Bin beter olasın Berlin

Kış gibi essin yellerin

Götürsün seni sellerin

Bizim gibi o ellerin

Koynunda kalasın Berlin

Yolun duvarın yıkılsın

Varlığın sende sıkılsın

Başına çuval takılsın

Belayı bulasın Berlin

Kemterî'nin göz yaşına

Uğrarsın felek kışına

Belalar yağsın başına

Virane olasin Berlin (www.kemteri.de/siirlerl-2html)

SONUÇ

Göç, modern dünyanın en önemli olgularından biri olarak, toplumların dönüşmesi ve farklılaşması bakımından coğrafyadan siyaset bilimine, sosyolojiden edebiyata kadar çok farklı alanlardan, sosyal bilimcilerin ilgi duydukları çalışma alanlarından biridir. Göçlerin sebep ve sonuçları, ülkelerin kültürel, ekonomik ve sosyal yapıları üzerindeki etkileri, göçmenlerin entegrasyon süreçleri ve yaşadıkları güçlükler her alandan sosyal bilimcinin ilgi ile incelediği konular olmuştur (Kaya 2008: 149).

1960'lı yıllarda çalışmak için Avrupa'nın muhtelif ülkelerine giden Anadolu insanı gittikleri ülkede kaybolmamak hatta yok olmamak için kültürlerine sıkı sıkıya sarılmışlardır. Ancak bu çaba yeterli olmamış, Avrupa'nın çeşitli ülkelerine gidenler sosyal yaşamda meydana gelen gelişme, değişimler sebebiyle birbirine benzer problemlerle yüz yüze gelmişlerdir.

Türk kültürünün köklü geleneklerinden biri olan âşıklık geleneği, nerede yaşıyor olursa olsun Türklerin atalarından aldığı ve sürdürmeye çalıştığı ortak bir mirastır. Bu mirasa sahip çıkmak için çaba harcayan insanımız onu kendisiyle beraber göç ettiği her yere taşımıştır. Avrupa'da da bu kural değişmemiş ve âşıklar orada yaşayan Türk insanının sesi olmuştur. Anadolu'da âşık şiiri yaşama mücadelesi verirken Avrupa'da Türklerin kimliklerini korumasında bir vasita olarak kullanılmış ve iltifat görmüştür. Avrupa'da yaşayan şairlerin yanı sıra Anadolu'daki geleneğin usta temsilcileri olan Murat Çobanoğlu, Mahzuni Şerif, Yaşar Reyhanî, Rüstem Alyansoğlu, Fuat Çerkesoğlu, Nuri Çırağı, Âşık Nurşah, Sefil Selimî, Mustafa Aydın, Kul Nuri gibi âşıklar davet üzerine Avrupa'ya giderek muhtelif Avrupa ülkelerinde konserler vermişlerdir. Türkiye'den giden âşıkların konserlerine olan iltifat, Avrupa'da yaşayan âşıkların faaliyetleri, çok yönlü âşık şiirine ve şairlerine duyulan ihtiyacın ve şiirlerin gördüğü vazifenin bir panoramasını çıkarmaktadır.

Âşık şiirinin Avrupa temsilcilerinin şiirlerinde tespit ettiğimiz dil öğrenememe, çocukların eğitimi, yabancılarla yapılan evliliklerin büyük bir kısmının başarısız olması ve dramatik sonuçları, Türkiye'den Avrupa'ya gelin veya damat olarak gelenlerin uyum problemleri, kültürel çatışma, yabancı düşmanlığı, ırkçı saldırılar, devletlerin yetersiz ilgisi gibi problemler Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımızın hayatının en önemli realitesini oluşturmaktadır. Avrupa'daki Türklerin yaşadıkları zorlukların yanı sıra Türkiye'de bıraktıkları ailelerinin özelemleri sıkıntıları bazen Türkiye'de kalanların dilinden bazen de Avrupa'da yaşayanların dilinden hazin bir şekilde anlatılır. Adeta âşık şiiri yaşananların bir bilançosunu çıkarmaktadır.

Netice itibari ile âşık şiirinin Avrupa'da yaşayan temsilcilerinin şiirlerinde göçün bütün hikâyesini bulmaktayız. Devlet tarafından meselelerin çözümü için adeta sosyolojik çözümler mahiyetindeki âşık şiiri dikkate alınmalıdır. Âşıklar, şiirleri ve sazları ile Türk kültürünün taşıyıcısı ve icracısı olarak Türkçeye ve Türk kültürüne yaptıkları hizmetler sebebiyle devlet tarafından desteklenmeli ve taltif edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Yurttaşlığa, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No: 30.
- Abadan-Unat, N. Vd. (1975). Göç ve Gelişme, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İskân ve Şehircilik Enstitüsü, Ankara, 17-18.
- Artun, E. (2001). Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erder, S. (1995). Yeni Kentliler Ve Kentin Yeni Yoksulları, Toplum ve Bilim Dergisi, 2 (66) Ankara.
- Çiner, C. U. (2005). Çalışma Yönetiminde İş Ve İşçi Bulma Kurumunun Dönüşümü, Birinci Dalga, Genel-İş Emek Araştırma Dergisi, Sayı2, 71-87.
- Çobanoğlu, Ö. (2000). Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dağı, F. (2007). Âşık Hüseyin Tekerek Hayatı Sanatı Ve Şiirlerinden Örnekler Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Dilaver, D. (1977). Âşık Yaşar Reyhanî, Hayatı, Sanatı Ve Şiirlerinden Seçmeler, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayını.
- Erduran, R. ve Apaydın D.(2008). "Musa Merdanoğlu" Sazın ve Sözün Sultanları Yaşayan Halk Şairleri I, Editör: Fatma Ahsen Turan, Başak Uysal, Ankara: Gazi Kitapevi, 57-465.
- Güvenç, B. (1994). Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları, Ankara: KBY
- Kafkasyalı, A. (2005). Batı Avrupa'ya Giden Türklerin Sosyal Ve Kültürel Meselelerinin Anadolu Âşık Edebiyatına Yansımaları, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Prof. Dr. Fahrettin Kızıoğlu Özel Sayısı Sayı 28 Erzurum, 241-255.
- Karatay, M. (2011). Belçika'da Âşıklık Geleneğinin Bir Temsilcisi Kamil Sayın'ın Hayatı Sanatı Ve Şiirleri, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara.
- Kaya, İ. (2008). "Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına", Eastern Geographical Review Sayı:19, 149-166.
- Keleş, A. (2010). "Fedai Koç" Sazın Ve Sözün Sultanları Yaşayan Halk Şairleri IV Editör: Fatma Ahsen Turan, Başak Uysal, Ankara: Gazi Kitapevi , 148-170
- Kılıçarslan, S. (2008). "Mehmet Ali Emektar" Sazın Ve Sözün Sultanları Yaşayan Halk Şairleri I, Editör: Fatma Ahsen Turan, Başak Uysal, Ankara: Gazi Kitapevi, 401-404
- Köktepe, M. (2008). Emirdağ İlçesinden Belçika'ya Olan Göçler, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Bölümü, Yüksek Lisans Tezi Basılmamış, Afyon.
- Nasrattinoğlu, İ. Ü. (1977). Batı Avrupa'da Yaşayan Türk Âşıklık Geleneği V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü

Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyonu Bildirileri II Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,151-171.

Öztürk, A. O. (2001). Almanya Türküleri, Ankara.

Sayın, K. (2003). Gönül Penceresi, 1. Baskı, Brüksel; 2.baskı Ankara 2012.

Turan, F. A. (2008). "İbrahim Alkan" Sazın Ve Sözü'n Sultanları Yaşayan Halk Şairleri I, Editör: Fatma Ahsen Turan, Başak Uysal, Ankara: Gazi Kitapevi, 259-279.

Turan, F. A. ve Bolçay, E. (2010). Sazın Ve Sözü'n Sultanları Belçika'da Yaşayan Halk Şairleri Ankara: Gazi Kitapevi.

Yerbasan, G. S. (2008). "Süleyman Demir" Sazın ve Sözü'n Sultanları Yaşayan Halk Şairleri I, Editör: Fatma Ahsen Turan, Başak Uysal, Ankara: Gazi Kitapevi , 569-578.

www.siirdefteri.com erişim tarihi 15.02.2010

www.kemteri.de/siirleri-2html erişim tarihi 01.05.2011

www.tbmm.gov.tr. erişim tarihi 3.9.2013

www.tbmm.gov.tr. erişim tarihi 2.11.2015

Kaynak Kişiler

MAÇA: Mehmet Ali Çınar Arşivi, Basılmamış, Görüşme tarihi 2010 Brüksel, Belçika

EXTENDED ABSTRACT

Starting with 1960's, labor force migration has started from Turkey to Western Europe countries. Before the labor force migration of Turkish people to Europe, agreements were signed firstly with Germany in 1961, then with Belgium in 1964, next with Austria and Holland in 1965 and with France in 1967, with Swiss and finally with Australia in 1968. Labor force that started with 700 people who were sent officially to Federal Republic of Germany reached to 18558 people one year later.

Anatolian people who went to the several European Countries for working in 1960's, were unduly attached to their culture in order not to get lost and even not to disappear in the countries where they went. 800.000 laborers who went to Europe from Turkey brought also their culture while they were going between the years 1962-1974. Assmann has stated "Group and location set a symbolic common life together: even if the group is separated from its own location, they maintain the togetherness by reproducing."

The art of poetry existing from the moment- that Turkish people appeared on the stage of history- have conduced Turkish nationality to express their feelings for centuries. The tradition of minstrelsy which is one of the long-established Turkish culture's traditions- is a common heritage showing the Turkish people's capacity of survival from past to present. Our people, who made efforts to protect this heritage, maintained the heritage by bringing it to every place to which they migrate. Minstrels have been always the free voice of the people with which they live. This rule has remained same also in Europe and the minstrels have become the voice of Turkish people living there. As Erman Artun stated, the tradition of minstrelsy is formed with the culture,

language and appreciation of every region and territory. As long as the culture environment changes, radical differences and changes -that effects the social rules- reflects gradually to the tradition of minstrelsy.

While the minstrel poetry was striving to survive, it was used as a mediator such that Turkish people maintain their identity and that the minstrel poetry is appreciated. Today, there are various minstrels who lives in several countries of Europe. Kamil Sayın, Turan Özeydin (Turanî Baba), İbrahim Alkan (Kemterî Baba), Şah Turna, Fakı Edeer, Mustafa Avşar, Nihat Sönmez, Recep Çırık, Osman Şahbaz, Hüseyin Şahbaz, Ata Özer, Hacı Celil Kaplan, Selami Erdemir, Lütfi Gültekin, Emre Gültekin, Mesut Kocabaş, Nihat Dönmez, Çoşkun Yılmaz, Uğur Geylanî, Mehmet Ali Akçınar, Ezeli Doğanay, Fedâî Koç (Âşık Fedâî), Miktat Bal, Meftunî Topçu, Ömer Kadan, Dursun Çelebi, Bilal Çamlık (Âşık Gurbetî), Âşık Emircan are just few of these minstrels.

Besides these minstrels living in Europe; the minstrels like Murat Çobanoğlu, Mahzuni Şerif, Yaşar Reyhanî, Rüstem Alyansoğlu, Fuat Çerkesoğlu, Nuri Çırağı, Âşık Nurşah, Ayten Gülçınar, Mustafa Aydın, Kul Nuri who are the masters representative of the Anatolian tradition have gone to Europe and have given the concerts in several European countries upon the invitation. The popularity given to Minstrels' concerts and the activities of the Minstrels living in Europe construct the panorama of the need and the appreciation for the sophisticated minstrel poetry, minstrels and the missions of the poetry.

Our people who immigrated from villages to big cities experienced a number of material and moral difficulties in this process. Our citizens -who went for working to abroad- also had their share from this difficulty. The minstrels having the mission of being voice of the society in which they are present and of expressing their problems went on fulfilling their missions in the cities and in the foreign countries.

Thus, they formed a new memory in new locations. This memory is common and belongs to a group. Minstrels are also the performers of this cultural and social memory. Minstrels living in Europe didn't only undertake the mission of carrying the culture but also they expressed "the adventure of migration" in their poetries. The reasons of going to Europe, missing the ones who stayed in the homeland, longing, the difficulties experienced there, a new place, a new environment, paying a heavy cost for the earned money, the marriages to foreigners, the education of children and the most importantly their lost lives came into the existence in their poems.

The problems, we have noticed in the poems of the European representatives of the Minstrel poem such as failing of learning the language, education of the children and failing of the most part of the marriages to foreigners and its dramatic results, the harmonization problems of the ones that came as a bride or groom from Turkey to Europe, cultural conflict, xenophobia, racist attacks and government's insufficient interest form the most important reality of the citizens living in Europe. Besides the difficulties that Turkish people experienced in Europe, missing and difficulties of families that they left in Turkey are sometimes expressed by their language of the ones who stayed in Turkey/ and expressed sorrowfully sometimes with the language of the ones who lives in Europe. Fairly, the minstrel poetry revealed the statement of experiences.

The minstrel poetry has importance in the determination of the difficulties that our citizens faced concerning social, cultural and education in the process of the adaptation of our citizens living in Europe to the place where they live. Consequently, we find all the story of the migration in the poetries of the representatives living in Europe of the minstrel poetry. The minstrel poetry should be taken into consideration as sociological analysis.